

GÖZDEN KAÇMASIN



DUYGU KARŞLI
karslduygu@gmail.com

ESTETİK BİR GÖRME BİÇİMİ: BOLOGNA'NIN KIRMIZI TENTELEİ

Bologna'nın Kırmızı Tenteleri, John Berger'in çocukluğundan itibaren yaşamında önemli bir yeri olan amcasını ve seyahatlerini -özellikle Bologna seyahatini- anlatan şiirsel bir metin. Günün sizin için özel bir anında dostunuzla yaptığınız dingin ve samimi bir sohbet gibi. Kitap, özel alandan hareket ederek evrensel bir anlatıya ulaşıyor. Berger insana dair olan her şey estetik bir görme biçimi sunuyor.

Üzerimizde derin etkisi olan yazarların kaybı yaralayıcıdır. Bunun en büyük nedeni bir daha onlardan yeni bir eser okuyamayacak olmamızdır. Yaşasaydı ne yazardı, insana ve hayata dair hangi hikâyeleri anlatırdı bilememek bizi üzer. Ancak yine de gizli bir umut vardır. Yazarın daha önce Türkçeye çevrilmemiş kitaplarının varlığı ya da sağlığında yayımlanmamış, yeni bulunmuş metinlerinin ortaya çıkması umudu. Sırf bu umut nedeniyle sabırla bekleriz. Sadık okuyuculara sürprizler hazırlayacak yayınevlerine ve çevirmenlere güvenir, yeni çıkanlar bölümünde karşılaşacağımıza inanırız.

John Berger için bu umudu sonuna kadar taşıyorum ve boşa çıkmadığını görüyorum. Nitekim yazarın 2017 yılındaki ölümünden sonra peş peşe iki kitabı Türkçede yayımlandı: 2018 yılında *Portreler*, 2019 yılında *Manzaralar*. Yayınlaması epeyce heyecan yaratan bu iki cilt, Berger'in yaşamı boyunca sanat ve sanatçılar hakkında yazdıklarını derleyip toparlıyor. İlkinde sanatçı portreleri üzerinden giden

yazılar, ikincisinde köyler, kasabalar, şehirler ve onlara dair hikâyelerle devam ediyor. Aslen sanat eleştirmeni olan Berger'in tüm yazılarına ulaşmak bizim için büyük bir nimet.

Manzaralar'dan yaklaşık üç yıl sonra Berger'den yeni bir kitap haberi geldi: *Bologna'nın Kırmızı Tenteleri*. Berger'in çocukluğundan itibaren yaşamında önemli bir yeri olan amcasını ve seyahatlerini -özellikle Bologna seyahatini- anlatan şiirsel bir metin. Günün sizin için özel bir anında dostunuzla yaptığınız dingin ve samimi bir sohbet gibi. Bir kere okumakla bitmeyen, yaşamın tek düze akışından kaçmak ve estetiğe sığınmak istediğiniz her an okunacak sürekli bir metin.

Bologna'nın Kırmızı Tenteleri, Berger'in amcasıyla olan sevgi dolu ilişkilerinden bahsettiği satırlarla başlıyor. "Bizimle yaşamaya ilk geldiğinde ben yaklaşık on yaşındaydım, o da ellili yaşların ortasındaydı. Gene de ben onu yaşsız sanırdım... Bir çocuk olarak da sanki eşitmiş gibi sevebilirdim





Berger'e göre amcası ile Morandi arasında şaşırtıcı bir benzerlik var. "İkisi de evlenmemişlerdi, ikisi de değişik zamanlarda evde kalmış kız kardeşleriyle birlikte yaşamışlardı. İkisinin yüzlerinde de tensellikle ilgisi olmayan bir içtenlik ifadesi olurdu. İkisi de tek başına yürüyüşlere çıkmaktan hoşlanır, bu yürüyüşlerde gördüklerine sürekli merak duyardı." Yaşamın ayrıntılarının barındırdığı şiirsellik birinin sanatına öbürünün yaşayışına damgasını vuruyor.

onu. Ben de öyle seviyordum." Berger'in amcasını eşiti kabul etmesinde biraz da amcasının toplumun normal saydığı yaşam biçimine sahip olmamasının da payı var. Parası olmayan, ilerleyen yaşına rağmen hiç evlenmemiş, hırsları olmayan biri amcası. Mütevazı bir iş bulma bürosu var. En büyük zevki büroya gelen mektuplara cevap yazmak, mektup arkadaşlığı kurmak. Mektuplaşmadan sonra en büyük tutkusu ise seyahat etmek. Berger amcasının her seyahatten önce uzun bir hazırlık yaptığından bahsediyor. Başlangıcından bitişine kadar her ayrıntısını planladığını söylüyor. "Floransa'ya gitmeden Burckhardt'ın *Rönesans* kitabını okumuş, her gün neyi görmek istediğini en ince ayrıntısına kadar planlamıştı."

Berger amcasının kitaba da ismini veren Bologna'ya yaptığı seyahatten bahsediyor. Bologna birlikte gittikleri şehirlerden biri değil, amcası Bologna'ya yalnız gidiyor. Berger ise amcasının ölümünden çok sonra izini sürmek üzere gidiyor şehre. Gezdiği sokaklarda, gördüğü sanat eserlerinde hep onu anıyor. Bologna'nın her adımda sunduğu sürprizler tıpkı amcasının kendisine verdiği armağanlar gibi, "küçük, benzeri olmayan, alanın belli ölçüde hoşlanacağını bildiğimiz nitelikte..."

Kültürel bir okuma imkânı

Anlatı, Berger'in her metninde olduğu gibi çok katmanlı yapısıyla zengin bir kültürel okuma sunuyor. Örneğin Berger'in amcasını ünlü İtalyan ressam Giorgio Morandi ile özdeşleştirmesi, İtalyan resmine ve Morandi'ye bakma fırsatı doğuruyor. Bologna doğumlu Morandi, 20. yüzyılın büyük ustalarından biri. Natürmort tabloları ve gravürleriyle tanınıyor. Sanatının ilk yıllarında Rönesans'ın klasik ustalarının ve Cézanne etkisinde kalıyor. Daha sonra fütürist ve metafizik akımlara yaklaşıyor. Kendi gravür tekniğini (ıslak kazı) geliştirerek özgün üslubunu ortaya koyuyor.

Hiçbir şeyin görünen dünyadan daha soyut olmadığını söyleyen Morandi, evinin penceresinden gördüklerini resmediyor. Günlük eşyalar, manzaralar, Bologna'daki yaşam eserlerinin konusunu oluşturuyor. Hayatı da eserleri gibi fırtınalardan uzak, sakin ve yalın geçiyor. Berger'e göre amcası ile Morandi arasında şaşırtıcı bir benzerlik var. "İkisi de evlenmemişlerdi, ikisi de değişik zamanlarda evde kalmış kız kardeşleriyle birlikte yaşamışlardı. İkisinin yüzlerinde de tensellikle ilgisi olmayan bir içtenlik ifadesi olurdu. İkisi de tek başına yürüyüşlere çıkmaktan hoşlanır, bu yürüyüşlerde

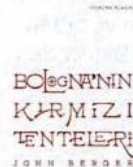
gördüklerine sürekli merak duyardı." Yaşamın ayrıntılarının barındırdığı şiirsellik birinin sanatına öbürünün yaşayışına damgasını vuruyor.

Amcası da Berger de Bologna'yı çok seviyor. Özellikle şehre damgasını vuran kırmızı renk ikisini de kendisine hayran bırakıyor. "Kırmızı bir şehir. Bologna'daki gibi bir kırmızıyı hiçbir yerde görmedim. Ah, insan bir çözebilse o kırmızının sırrını..." Şehrin merdivenleri, kuleleri ve ille de tenteleri gündüz düşleri kurduran cinsten. Bologna hem Orta Çağ'ın hem de Rönesans'ın izlerini taşıyan bir şehir. Dünyanın en eski üniversitelerinden biri burada kurulmuş. Avrupa'nın ilk laik üniversitesi sayılan bu üniversitede modern düşüncenin önünü açan Copernicus, Dante, Erasmus gibi düşünürler yetişmiş ve dersler vermiş.

Kişisel anılar tarihe karışıyor

Şehrin kırmızısı, Bologna'ya has topraktan yapılan tuğlalardan geliyor. Kırmızı tuğlalarla inşa edilen yapılar şehri kırmızıya boyuyor. Sıra sıra dizili dükkânların tenteleri de bu tonda kırmızı kumaştan. "Önlerinden geçtiğim vitrinlerin üzerlerinde tenteler var. Hepsinin de renkleri aynı: Kırmızı. Çoğu solmuş, aralarında bir iki tane yeni olanı da var, ama hepsi aynı rengin değişik tonda örnekleri." Kırmızı aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nın faşizan atmosferine başkaldırışın rengi. Bologna o dönemde anti-faşist hareketin merkezlerinden biri. Elbette bedelini de ödüyor. Berger tenteli dükkânlardan birinin vitrininde gördüğü savaş kurbanlarının fotoğrafları karşısında Passolini'yi anmadan edemiyor.

Bologna'nın Kırmızı Tenteleri, özel alandan hareket ederek evrensel bir anlatıya ulaşıyor. Kişisel anılar Avrupa'nın sanat ve kültür tarihine karışıyor, hem de hiç zorlamadan, su gibi bir dille. Berger insana dair olan her şeye ince bir bakış, estetik bir görme biçimi sunuyor. Ancak Berger'le dostluk kurabilene vaat edilen zamansız bir okuma deneyimi, paketlenmemiş yedi armağandan biri. (●●●)



BOLOGNA'NIN KIRMIZI TENTELEİ

John Berger
Çev: Cevat Çapan

YAPI KREDİ YAYINLARI 2022